

A néphagyományok művelődési-pedagógiai alkalmazásának generációi

„Ma már belátjuk, hogy a nevelésnek sem célja se kizárólag a föld, se kizárólag a menny számára készíteni elő az embert, hanem a nevelés legjobban cselekszik, ha a növendék összes, -ugy testi, mint szellemi erőit, tehetségeit, képességeit összhangzatosan kifejti: magától függ azután, hogy azokat későbbi életpályáján mint használja fel: a nevelés jobbat nem tehet, mint ha az embert önmaga nevelőjévé képesíti...” (Kiss és Öreg, 1876, 25. o.) Kiss Áron gondolata ismerősként, időszerűként olvasható napjainkban, amikor fontos, hogy a gyermekek egyre több, a mindennapi életben hasznosítható tudáshoz jussanak az iskolában is.

Bevezető

Különös hangsúllyal, egyben és történetiségében vizsgálom ebben a tanulmányban a néphagyományok művelődési-pedagógiai „alkalmazásának” a modern magyar művelődéstörténetben számon tartott generációit, bizonyítva, hogy a hagyományos kultúra elemei megfelelő (nyilván sokféle) módon és mértékben elvégzett pedagógiai transzmisszió, értelmezés segítségével átmenthetők, alkalmazhatók, részei lehetnek a nevelés folyamatának, sőt, a posztmodern világban bonyolulttá váló, ágazó-bogazó kánonban mégiscsak közvetítendő, „visszatanítandók”, átmentendők is. A tanulmány célja, hogy három történeti generáción keresztül mutassa be a hagyományörzés-ápolás hangsúlyváltásait, hiszen az egyes generációk a néphagyományoknak koronként más és más értékeit villantották fel, vallot-

ták magukénak, alkalmazták munkájukban, olykor akár egymás mellett, olykor – talán éppen a generációs feszültségek, a generációváltás pszichózisában – egymás ellenében is.

A téma feldolgozását a 19. század végének meghatározó klasszikusától, Kiss Áron (1845–1908) munkásságától kezdem, mert életműve és munkái meghatározó elemei a modern pedagógiának. Emellett Kiss Áron a néprajzi gyűjtések és a pedagógia közötti kapcsolat úttörőjének tekinthető, hiszen Európában ő volt az első, aki a gyermekjátékok összegyűjtését kifejezetten ebből a célból szorgalmazta. A hagyományörzés-ápolás funkciói közül a megőrzést, az összegyűjtést helyezte előtérbe annak érdekében, hogy mindez újratanulható és felhasználható legyen.¹

A néphagyomány alkalmazásának fordulópontjai

Előzmény

Kiss Áron a *Nevelés és oktatástan* (Kiss és Öreg, 1876) előszavában fogalmazta meg a nevelés lényegét, amely szerint „a nevelés jobbat nem tehet, mintha az embert ön maga nevelőjévé képesíti”. A könyv 1876-os kiadása után 15 évvel került nyomtatásba Kiss Áron legmeghatározóbb műve, a *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. 1883-ban az országos tanítógyűlésen gyermekjátékok összegyűjtésére tett indítványt, melynek eredményeképpen két határozat is született. Egyrészt a játékoknak és a vele járó daloknak a magyar nemzeti nevelés szolgálatába kell állniuk, másrészt azokat az ország minden vidékéről össze kell gyűjteni. E játékokat újra tanulhatták ott, ahol már elfelejtették volna. Az Országos Képviselői Tanítógyűlés 1883 augusztusában elfogadta Kiss Áron indítványát a játék állapotának felméréséről. 1885 májusában miniszteri rendelet alapján kezdtek el összegyűjteni a gyermekjátékokat.

1887 végére Székelyföldtől a Palócságon át a nyugat-magyarországi végeig gyűlt össze igen jeles játéktanyag (*Tudós tanárok...*, 2002). Végül 1891-ben jelent meg a *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*, amely figyelmeztet az ősi hagyományok megőrzésére s ezeknek és az újabb kor vívmányainak értékük szerint való megbecsülésére. Kiss Áron különösen nagy gondot fordított a magyar nemzeti hagyományok ápolására. Ezt tükrözi a tanítóképzők számára szerkesztett olvasókönyve is.

Kiss Áron gyűjteményének fontosságával minden méltatója egyetért. Azonban Keszeg Vilmos szerint az „összegyűjtés” mint kutatási feladat azt sugallhatja, hogy azok az értékek, amelyeket a néphagyományok őriznek, csak akkor vannak biztonságban, ha összegyűjtik, rendszerezik, majd archívumokban tárolják őket (*Demény, Gazda, Keszeg, Pozsony és Tanczos*, 2008, 17. o.).²

Az első generáció

A paraszti kultúra gyökeres változása Magyarországon a 19. század végén kezdődött meg. A gyáripar rohamos fejlődésnek indult, és tömegesen, olcsón készített gyártmányaival fokozatosan kiszorította a régi kézműipar termékeit – olvashatjuk Gombos András tanulmányában. A századforduló embere egyre jobban eltávolodott a természettől, természetességtől. Az urbanizáció véglegessé tette a természet adta közösségekből létrejövő új típusú, modern életformák és ennek megfelelően új típusú közösségek, vagy éppen közösségpótló szervezetek, szolgáltatások s új műveltség-művelődéskonstrukciók létrejöttét. Ennek egyik jellegzetes – kritikai – reflexi-

ójaként alakultak ki Európa szerte a különböző életreform-mozgalmak, amelyek a változásokat romlásnak, az idill, az aranykor társadalmi méretű végének tekintették, és mikroközösség-szigetek létrehozásának eretei közt az emberi világ meggyógyulásának lehetőségét keresték (*Németh*, 2005, 253. o.). Hazánkban ez az ideológia talált partnerre a gödöllői művésztelep résztvevőiben, alkotásaikban.³ Más ideológiák a modernizáció lendületében, vagy éppen a modernizáció késlekedésének észlelése iránti türelmetlenségükben, nagy léptékű társadalmi átalakulások reményében, utópiájában vagy véres forradalmaiban jelentek meg.⁴

Zenei vonulat – Kodály, Bartók

A civilizáció elől menekülő, a természet közelségére vágyó életérzés hulláma a magyar fiatalság körében is felébredt. Kodály Zoltán maga is egyike volt ezeknek az új utat kereső fiataloknak. A vadregényes hegyvidék iránti vonzódás – olvashatjuk Pukánszky Béla (2005) írásában – több volt, mint időtöltés, egyben edzés, felkészülés volt a népdalgyűjtő körutakra.

A század első évtizedeiben megindult népzenei gyűjtőutak egyben lehetőséget teremtettek a zenei folklór felhasználására a zeneszerzésben is.

A 20. század zenei irányzatai közül a zenei folklorizmus a '20-as években kezd kiteljesedni. A kor két jelentős egyéniségének, Bartók Bélának és Kodály Zoltának az alkotásai is a folklorizmus jegyében születtek. „A népdalok kiadásának kétféle a célja, kétféle a módja. Egyik cél, hogy minden, a néptől került dal együtt legyen [...] a másik cél, hogy a nagyközönség megismerje és megkedvelje a népdalt” (Kodály, 1974a, 9. o.) Különösen igaz ez, ha arra gondolunk, hogy amit a századfordulón a közvélekedés népdalnak hitt, valójában triviális műdalok, amelyeknek a paraszti dallamvilág és harmóniaszerkezet ősi rétegeihez semmi közük sincs. Kodály ezt a „nemzeti” szellem romlásaként azonosítja. Ez a felismerés vezette el Bartókot és Kodályt is a népzene gyűjtés időszerezéséhez. Míg Kodály kutatómunkája a magyar népzeneire szorítkozott, Bartók egyre inkább a környező népek (elsősorban a román és a szlovák) sajátos, a magyartól eltérő dallamtípusai, műfajai felé fordult. A népzene felfedezésével Bartók alkotóművészete is új alapokra talált. Bartók azonban nem csak arra törekedett, hogy „egy az egyben” átvegye a népdalokat és felhasználja azokat alkotásaiban. „A mi dolgunk az volt, hogy megérezzük ennek a mindedig ismeretlen zenének szellemét és ebből a szavakban nehezen kifejezhető szellemből kiindulva teremtsünk zenei stílust.” (Bartók, ...) A népdal műzenei felhasználásának lehetséges módjait, fokozatait külön tanulmányban elemezte (Bartók,

1966). (Az eredeti parasztdallam egyszerű kísérettel; a népi dallam mottószerű, szabadabb felhasználása; a szerző saját maga talál ki egy „parasztdallam-imitációt”; amikor nem találunk konkrét motívum-feldolgozást, a muzsikából „mégis ugyanaz a levegő árad, mint a paraszzenéből”.)

A kodályi kultúrákép egyik – talán leg-többet hangsúlyozott – alappillére a hagyomány: „minden nagy művészetnek kettős arca van: mennél régiebb századokra nyúlunk vissza gyökerei, annál messzibb jövőbe sugárzik ki. A fa koronája oly magasra nő, amilyen mélyen fúródik gyökere a talajba.” (Kodály, 1974b) Kodály a zenei nevelést énekes alapra kívánta helyezni, így kapott kiemelkedő szerepet a népdal.⁵ A népdal tehát a „zenei anyanyelv”, de nem feltétlenül azért, mert ezt minden gyermek otthonról hozza magával, hiszen a húszas-harmincas évek városi gyermekeinek – a maiakhoz hasonlóan – immár nem volt ismert zenei közege a népdal. Kodály azért választja a zenei nevelés tartalmi alapjának, mert énekelhető, egyszólamú, nemzeti és esztétikai értéket hordoz.

A kodályi pedagógia értelmét a kultúrában elfoglalt helye – a magyar kultúrába helyeztettség – adja. A nemzeti kultúra pedig mindig az egyetemes, európai kultúra részeként jelenik meg, rávilágítva ezzel a magyarság és európaiság kérdésére: „A magyarság nemcsak azáltal lett európai, hogy ő tanult a többi néptől; azok is tanultak tőle.” (Kodály, 1974c) Vagy, mint a *Magyarság a zenében* című tanulmányban olvashatjuk: „Magyar kultúra: örök harc a hagyomány és a nyugati kultúra között.” (Kodály, 1974e)

De idézhetnénk akár Győrffy István (1939, 9–10. o.) gondolatát is: „A nemzet-megtartó hagyományok letéteményese a parasztság, az európai, magas műveltség hordozója pedig az úri osztály. Mindkettőnek a szerepe egyformán fontos. A néphagyomány tart meg bennünket magyarnak, s a nemzetközi műveltség tesz bennünket európaivá. Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai

művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést.”⁶

Az idők folyamán két álláspont alakult ki a népi kultúra, a néphagyomány megújítására is:

– A népi kultúra a hazai kortárs művészet megújulásának egyik lényeges forrása lehet (gondoljunk itt Kodály és Bartók munkásságára, akik nem csupán megmennteni kívánták a folklórt, hanem felismerték annak fontos szerepét is a zene huszadik

századi megújulásában, felhasználták a népzenei műveikben, így a hagyományhoz, a múlthoz való kötődés a jövő felé fordulással párosult⁷).

– A népművészet újbóli felidézéséből nem következhet annak színpadi feldolgozása.

Ez a két álláspont találkozott szembe a Gyöngyösbokréta és a Csupajáték találkozásokor.

Gyöngyösbokréta-mozgalom, 1931–1944

A Gyöngyösbokréta mozgalom elnevezése magától Paulini Bélától származott, aki egy alkalommal, elragadtatva az egyik parasztegyüttes látványától, felkiáltott: „Olyan ez, mint valami gyöngyös bokréta.” Ez a szállóige lett a mozgalom névadója.

A népi írók mozgalma⁸, társulva a '20-as évek zenei mozgalmaival, rámutatott a magyar falu súlyos szociális problémáira, valamint felhívta a figyelmet a népművészet veszendő értékeire is. A tradíciók értékét nem csak az értelmiség körében kívánta tudatosítani, hanem a parasztságon belül is. A kulturális megújulásban is szerepet szánt a paraszti kultúra elemeinek, illetve hagyományos műfajainak. Ez a két ösztönző tényező hatással volt a táncfallos foglalatalkodók körére is, erősen inspirálva, buzdítva őket (*Maác*, 1989).

Ennek hatására sarjadt ki egy sajátos néprajzi jellegű feltáró munka és nyomában a népművészetre épülő amatőr művészeti kezdeményezés: a Gyöngyösbokréta (*Kenyeres*, 1986). A néptáncon, népzenei és a színpadi bemutatókon keresztül bontakozhatott ki egy olyan kulturális mozgalom, amely nemcsak a hagyományörzés szempontjából jelentős, hanem mert az általa megmozgatott társadalmi réteg, a parasztság segítségével a magyar öntudatot kívánta erősíteni. Elmondható tehát, hogy a „bokrétázás” mindenekelőtt parasztegyüttesek mozgalma volt. A „bokréta-mozgalom” gondolata azonban visszanyúlik az 1896-os budapesti Millenniumi

Kiállításához, hiszen a kiállításon megépült millenniumi faluban a parasztság, a nép életével, munkájával, szokásaival találkozhatott a látogató. A paraszti élet teljességének bemutatását szolgáló törekvés akár előfutáraként is tekinthető az 1931 augusztusában elindult Gyöngyösbokréta mozgalomnak. A nemzeti ünneppé avatott Szent István-napi ünnep fényét kívánták egy idegenforgalmi fogással emelni, mikor parasztcsoportok néptáncbemutatójára vállalkoztak, amely aztán évről évre megrendezésre került. A mozgalom óriási anyagi és politikai támogatást élvezett, mivel ezzel kirakatba lehetett helyezni a külföld számára, hogy a magyaroknak még élő néphagyománya van. Az idő azonban nem állt meg – olvashatjuk Pálfi Csaba írásában –, a parasztság polgárosodott. Már nem a hagyomány iránti tiszteletből veszi fel a népviseletet és táncolja táncait, hanem mert ezzel, kiszakadva a mindennapokból, világot láthat, Pestre mehet.

Ami vitathatatlan, hogy a mozgalomnak köszönhetően olyan „hálózat” épült ki, amely olyan értékes, élő népművészeti anyaggal dolgozott, mely a bemutatók nélkül valószínűleg elveszett volna. A közvélemény azonban kezdettől fogva megosztott volt a Gyöngyösbokréta mozgalommal kapcsolatban. Némelyek szerint hiteles, mások szerint éppen hamis illúzió volt minden, amit a bokrétázás színpad nyújtott. Sokan úgy üdvözölték Paulini Bélát és a bokrétát, mint a népművészet, sőt a

parasztság megmentőjét. Mások viszont konzerválással vádolták, vagy éppen arra mutattak rá, hogy félrevezető csillogást teremt, épp az ország és a parasztság válságos helyzetében.⁹

A kor hivatalos csoportosulásának egyik legmarkánsabb képviselője a Paulini Béla által vezetett, Millos Aurél koreográfussal színre vitt Magyar Csupajáték. A Csupajáték¹⁰ egy alkalmi társulás volt, akik 9 képből álló, különböző műfajú jelenetekkel (a műsorban szerepelt szólóénekek, karénekek, pantomim – Kodály *Háryjának* zenéjére, árnyjáték, ballada, karácsonyi misztériumjáték, kisebb zenés jelenetek és egy balettszerű magyar pásztorjáték) tarkított előadásra szerveződtek 1938–39-ben. Az előadásokhoz olyan zeneszerzőket kértek fel, akik Bartók felfogását képviselték a műzene és népzene kapcsolatáról. Az 1938-as bemutatóhoz Farkas Ferenc,

Veress Sándor, Ránki György írták a zenét. 10 előadás volt 1939-ben Londonban, ahol amerikai szerződést is kínáltak a társulatnak, ami a háború miatt nem valósulhatott meg. Bemutatkozásuknak pénzhiány miatt nem volt közvetlen folytatása.¹¹ Érdekeség, hogy Budapesten teljes egészében soha sem mutatták be.

A néphagyomány megőrzésének és továbbéltetésének útjaként 3 lehetőség kínálkozott:

- a népi kultúra továbbfejlesztése magas, azaz a polgári (urbánus) tradíciót is magába foglaló nemzeti kultúrává;
- eredeti formájában megőrizni a parasztművészetként értelmezett népi művészetet;
- megtalálni a parasztművészet kapcsolatát a mai néphez, a munkássághoz (Fuchs, 2007, 193–194. o.).

Az ellenmozgalom – Muharay Elemér és a Faluszínpad

„Még a Gyöngyösbokréta fénykorában, az 1930-as évek végén és az 1940-es évek elején jelent meg a népművészeti mozgalomban a hagyomány értelmezésének az a napjainkig ható szemlélete, melyet Muharay Elemér képviselt.” (Gombos, é. n.) Külföldről hazatérve¹², Bartók és Kodály példája nyomán, a magyar színjátszás megújítása felé fordult. Célja a népi játékkultúra kifejlesztése volt. 1936-ban létrehozta a Művész Stúdiót, amelyben népmeséket, népmondákat, balladákat adott elő fiatal színészekkel (Bartókot követte a koncepciójával: a legősibbet és a legmodernebbet egyszerre akarta összefogni). Ezeket a játékokat a falura szánta azzal a céllal, hogy felélessze, életre keltse a népi drámákat. A Művész Stúdiót 1938-ban rendészeti okokra hivatkozva betiltották.

Ezután Dunakeszin (1937), majd Fóton (1939) létrehozta első népi együtteseit. Utóbbi, a főtí Faluszínpad a népi együttes klasszikus példájának tekinthető (*Tasi*, 1981).

A népi együttes a Gyöngyösbokréta mozgalomtól eltérően a falu egész társadalmát átfogta, aktivizálta. Mondhatnánk, nem „bokrétaként a kalapon” alkalmazták a néphagyományt, hanem az egész életet, életmódot formáló eleven – a parasztság önreflexióis képességeit fokozó – kultúraként. Népi játékokat, balladákat, népdalokat tanított be egyszerű parasztnak, de nem azért, hogy „kiállítsa” őket a színpadra, hanem hogy igazi építő szórakozást, szellemi nevelést adjon a falunak, mindezt magas színvonalon. Úgy gondolta, hogy ezzel nemcsak egy új művészet, hanem egy új életforma, egy új emberi magatartás megerősödését szolgálja, amely a modern technika és a modern társadalom viszonyai között is megteremti az alkotás lehetőségét. Célja a hagyomány újjáteremtése volt. „Reméljük, hogy Fóton ebben a vonatkozásban is elindulás lesz: elindul innen újjára egy új szellem, amely nem kívülről akarja szép szavakkal megmenteni a pusztuló népi értékeket, hanem lehetőséget ad arra, hogy maga a nép menthesse meg azokat. A főtí példa azt mutatja, hogy ez a meg-

oldás egyetlen útja.” – írja Darvas József (1939).

Vitányi Iván (2002) a következőképpen emlékezett vissza Muharay munkásságára, egyben megfogalmazva üzenetét: „A kultúrának mindig is, most is két funkciója van. Itt születnek meg azok az új gondolatok, új tartalmak és új formák, amelyek az emberiséget előreviszik, a tehetségnek

teret adnak, a legmagasabb rendű kín és öröm forrásául szolgálnak. De ugyanakkor a kultúra minden ember örömét, a közösség összetartozását, mindannyiunk magunkra és egymásra találását is ki kell fejezze, a legmagasabb szinten, az igazi érték jegyében. Ez Muharay Elemér üzenete, amit megőrzünk és továbbadunk.”

Más mozgalmak, közösségek, amatőr népművészeti együttesek

Az 1940-es évekre megerősödött a népművészet pártolásának gondolata. Ekkor erősödik fel a regőscserkészek mozgalma¹³, ami nemcsak a népi kultúra romantikájával cserélte fel az indián romantikát, hanem a magyar társadalmi problémák iránti érzékenységet is beleoltotta az ifjúságba (Martin, 1980). A cserkészlet megalapítója, Robert Baden-Powell, észlelve a századforduló ipari, társadalmi változásait, a teljes emberré válás kiteljesedését hirdette, amely fizikai, értelmi és érzelmi kiteljesedést jelentett. A cserkészlet egy speciális ága, a regőscserkész mozgalom célja „a népi kultúra megismertetése, megszeretése a gyerekekkel; hozzásegítse ahhoz, hogy e kulturális örökségünk beépülhessen az életünkbe.”¹⁴ Magyarországon a cserkészmozgalmon belül a regőscserkész „oldalszárny” (Jánosi, 1990) – nem kis részt a hűséges Karácsony-tanítvány, János Sándor, „Juló” aktivitásának köszönhetően – a ’40-es évekre bontakozik ki.¹⁵ A regőscserkészek mindennél fontosabbnak tartották a népdalok, balladák, táncok kultuszát, a nép megismerését, a „nép körében járást”. Igyekeztek a népművészetnek teret hódítani, ezért különböző népdalkiadványokat terjesztettek, tábortakat szerveztek, ahol közvetlenül adták át a balladákat, táncokat, énekeket. Az egyik legnagyobb megmozdulásuk, munkáságuknak mintegy záróköve a hárshegyi

regőstábor volt 1947 nyarán. Ez a táborozás egy nemzetközi találkozó előkészítésére szolgált a franciaországi Moissonban rendezett Jamboree-ra. Célja, hogy népművészetünk ezen a nemzetközi ifjúsági fórumon képviselést kapjon (Dienes és Fuchs, 1985). Ez a tábor összeverbuvalta az ország különböző regőscsapatát, hogy végül kijelölje a nemzetközi képviselőre szánt táncosokat (a Rábai Miklós vezette Batsányi csapatot és a Molnár-növendékek közül Martin Györgyöt).

A kor hivatalos ifjúsági szervezete, a Levente Egyesület sokáig nem vett részt a népművészeti mozgalmakban, mivel elsődleges feladata az ifjúság katonai felkészítése, előképzése volt (Maác, 1989). Azonban a ’40-es évek elején Muharay Elemér itt talált törekvéseit méltányoló szintérré. Néptáncokat, balladákat tűztek műsorra.

Szót kell ejteni a ’30-as, ’40-es évek fordulópontján felébredt ifjúsági mozgalmakról is, amelyek keretében különböző egyházi szervezetek is érdeklődéssel fordultak a népművészet felé. A Katolikus Legényegylet (KALOT) és a református Keresztény Ifjúsági Egyesület (KIE) folyamatosan ugyan nem voltak jelen a mozgalmak színpadán, de egy-egy megmozdulással képviseltették magukat. Például 1942-ben Molnár István irányításával teljes színházi népművészeti estet rendeztek.

A második generáció 1945-től a '70-es évekig

Hivatalos „oldalág”: mozdulatművészet

Említést kell még tennünk Szentpál Olgáról (1895–1968), akit nem csak Bartók és Kodály zenéje, hanem a néptáncok is arra ösztönöztek, hogy az általa alapított iskola¹⁶ számára népi motívumok alapján állítson össze gyakorlatokat, gyermekjátékokat és színpadi számokat. Legelső feladatának tekintette, hogy az egymástól elszigetelten működő balettet és néptáncot közelítse egymáshoz, valamint az új áramlatot, a mozdulatművészetet megpróbálja összehozni a tánc előző két ágával. Ennek jegyében készült Bartók 15 parasztdalára komponált *Búzavetés* című alkotása, amellyel az 1947-es VIT¹⁷-en a magyar néptánc továbbfejlesztésének új irányzatát képviselte. Muharay nyomdokain haladva igyekezett a néptáncokat eredeti forrásból tanulmányozni (*Vályi*, 1969).

Időközben szárnyra kelt egy új ifjúsági mozgalom, a NÉKOSZ (amelynek a Levente Együttesből alakult népi együttese 1947-ig Muharay Együttes néven működött), a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének mozgalma is. Ez a mozgalom a falusi, elsősorban szegényparaszti ifjúság értelmiséggé emelését tűzte zászlajára. „A NÉKOSZ egyszerre volt politikai, pedagógiai, kulturális és művelődési, szociális és esélyegyenlősítő mozgalom, és egyúttal egy reprezentatív nemzedéki csoport együttes társadalmi beilleszkedésének a keretét is szolgált.” (*Pataki*, 1998) Ennek jegyében 1946/47-ben úgynevezett „kulturális normákat” dolgoztak ki, amelyek a már meglévő követelmények mellé beillesztették a kollégisták táncbéli kötelezettségeit, népdaltudását is. „Néhány egyszerűbb párostánc vagy körtánc minden kollégista kötelessége lett, ezen túl azonban minden kollégiumnak táncegyüttest is kellett alapítania a különböző csoportos

néptáncok, verbunkok, körtáncok előadására.” (*Maácz*, 1989)

A NÉKOSZ a két háború közötti korszak legjelentősebb progresszív szellemi mozgalmából lépett színre a háború után. „Bölcsője a 30-as évek második felében ringott, táplálója a népi gondolat, a népi irodalom és szociográfia felívelése volt.” (*Pataki*, 2005) A népi írók körében megfogalmazott alapötlet szerint bentlakásos internátusokat kell létrehozni, ahol a szegény sorsú gyerekek tanulnának. Tanulmányaik befejeztével visszatérnének szülőföldjükre, így idővel kialakulna egy, a parasztság körében élő, paraszti származású értelmiségi réteg, amely ismerné saját osztályának problémáit, és kellő tudással is rendelkezne azok megoldásához. Ez a gondolat a legfelső politikai vezetés körében is támogatásra talált (Teleki Pál és Kállay Miklós is rokonszenvezett egy ilyen típusú parasztkollégium gondolatával). A mozgalom a nemzeti lét nagy kérdéseit a maga feladatának, cselekvési programjának tekintette; mindennapi életét pedig átszótta a néphagyomány és a nemzeti tradíciók légkörével és értékeivel. Az első népi kollégium 1939-ben alakult meg Bolyai Kollégium néven, majd 1942-ben Györffy István nevét vette fel. A mozgalom 1947 nyarán érte el a csúcspontját, amikor több, mint 6000 diák tanult és élt kollégiumokban (*Papp*, 2002).

A kor két tényezőjének szerencsés együttállása hatott ezekben az időkben a néptáncművészetre. Egyfelől „a még és a már” egyformán fontosnak és lehetségesnek bizonyult, másfelől pedig a néptánc társadalmi üggyé vált annak jeleként, hogy „ha a nép a politikában uralkodik”, a kultúrában is megilleti a részvétel. Ez a társadalmi alapállás tette lehetővé, hogy 1947/48-ban új együttesek alakultak.

Amatőr együttesek

A korábról örökölt formák alternatívjaként tovább éltek ebben a periódusban is a bokrétások, bár 1945-ben Paulini meghalt, a csoportok azonban tovább funkcionáltak helyi vezetőkkel.

A békéscsabai gimnázium regőscserkész-életéhez kapcsolódott a harmadik jeles együttes, a Rábai Miklós vezette

Batsányi együttes. Az egyesület alig 3 évig működött. Az együttes arculatát meghatározó népművészeti „vitalitás” tette népszerűvé. „Ha a Batsányi táncosai színre léptek, dinamizmusuk és boldogan ricsajos táncuk elhalványította mások fellépését.” (Dienes és Fuchs, 1985)

Hivatásos együttesek

Az 1945 utáni években átértékelődött a népművészet színpadi feldolgozásának harmincas évekből kialakult felfogása. Sorra alakulnak a hivatásos néptáncgyüttesek. Molnár István, aki a SZOT Központi Művészegyüttesének élén állt¹⁸, a néphagyomány színpadi újragondolását a kortárs művészet kereteibe illesztve képzelte. „Az új magyar kultúra csak a mai igényeknek megfelelő keretben és formában megjelentett néphagyományokból, népművészetből támadhat” (Molnár, 1947)

És ami még fontosabb, úgy vélte: a néptáncgyüttesek színpadi munkájának egyik legfontosabb feladata annak a váagnak a felkeltése a nézőkben, hogy maguk is eljátszák a táncokat, s így visszakerülhetne a néptánc az eredeti társadalmi közegébe. Az együttest 1955-ben feloszlatták. Azonban 1956-ban csendben új amatőr együttest alapított Budapest Táncgyüttes néven, amely hivatalosan majd csak 1958-tól működik hivatásos együttesként.¹⁹

A kor másik jelentős hivatásos együttese az 1950 őszen megalakult Magyar Állami Népi Együttes. A társulat az úgynevezett triós műfajra helyezte a hangsúlyt, amelyben egyszerre volt jelen az ének, a zene és a tánc. A triós műfaj kezdettől fogva kettős arculattal jelent meg. Az egyik ágat a különböző népszokások köre alkotta, mintegy visszaulva a '30-as évek össz-

művészeti jellegére. Az együttes másik meghatározó motívumát a rövidebb, önálló táncszámok alkották.

A néphagyomány megkapta dekoratív, színpadi és színpadias szerepét; ez a Magyar Állami Népi Együttes első fénykorának kezdete Rábai Miklóssal. Megjegyzendő, hogy lényegében ugyanez a csapat „tarolt” 1947-ben a franciaországi Moisson-i cserkészdzsemborin – a regőscserkész Jánosi Sándor (1990) is így emlékezett erre.

A népi együttesek száma az 1950-es évek végére ugyan csökkent, azonban más formában továbbra is jelen voltak. Éneklő csoportok, úgynevezett páva-körök²⁰ vagy paraszt táncgyüttesek alakultak, amelyeknek célja az volt, hogy tovább éltesék a hagyományos népművészetet. A folyamat az 1969-ben meghirdetett Röpülj páva! vetélkedő elindításával teljesedik ki, újra populárisává téve a népdalt, megágyazva az új típusú városi értelmiség „ellenkulturális” fogyasztásának.

Az igény, amely a fiatalokat páva-körökbe, táncsoportokba vezeti, vezette évtizedeken át, annak köszönhető, hogy tevékenyen kívánnak, kívántak részt venni művészi értékek előadásában, amelyben megtalálhatták megnyilvánulási, kifejezési formájukat (Andrásfalvy, 1977).

Röpülj páva-mozgalom

A népdalkultusz Kodály halála után teljesen elcsendesedett. Vass Lajos, a poroszlói adatközlő, Vass József fia, a jeles zeneszerző, karnagy volt az, aki újra fölismerte, hogy ennek a lánagnak nem szabad kialudnia. Ő maga is részt vett a gyűjtőmunkában, de ami a legnagyobb teljesítmény volt, hogy érdekeltté tette az embereket abban, hogy ami az övék, ami a magyar kultúra része, azt becsüljék meg és szeressék.

Az 1960-as években belépő új tömegkommunikációs eszköz: a tévé is hamarosan csatlakozott a néptánc-mozgalom erősítéséhez. Az ebben az időszakban meginduló televíziós vetélkedők (*Ki mit tud?*) új együttesek bemutatkozására adtak lehetőséget. Óriási népszerűsítő hatása volt a

„Röpülj páva!” népművészeti mozgalomnak, amely számos vidéki, hagyományörző népi együttes meg-, illetve újraalkulásához vezetett (*Kővágó és Kővágó*, 2001, 18. o.).

1969 nyarán a Magyar Televízió, a KISZ Központi Bizottsága és a Művelődésügyi Minisztérium a felszabadulás 25. évfordulója alkalmából hirdetett népdalvetélkedőt. A mozgalom megmutatta, hogy a különböző társadalmi rétegekben hogyan él a népdal, használják-e vagy csak emlékeznek rá, egyáltalán mit tartanak népdalnak (*Vikár*, 1990).

Vass Lajos műsorvezetőként „megénekelte a közönséget” közkinccsé kívánta tenni a népzene, s így hatásosan népszerűsítette a népdaléneklést (*Berlász*, 1998).

A harmadik generáció

A 1970-es évek, az új folklórhullám, a „táncmozgalom” a felfedezés, az újraértelmezés harmadik nagy korszakának tekinthető. A tánc mint hagyományos paraszti szórakozási forma adta a modelljét a városi táncmozgalom kialakulásának, ahol a falusi multságok mintájára a fiatalok paraszzenére táncolnak, szórakoznak. Ez a korszak gyökeresen különbözött azonban az előzőektől: nem színpadi, hanem közösségi mozgalomként jelentkezett. A néptánc és a népzene mellett új ’revival’ jelenség volt a kézművesség felfedezése. Fiatalok százai fedezik fel az „eredeti” népművészetet, megértve a „bartóki modell” jelentését: nem az új stílusú népművészetből, hanem a régi stílusban rejlő, sokkal általánosabb esztétikai rendszerből kívántak meríteni. A még élő és eredeti anyagokkal, technikával dolgozó mesterektől még el lehetett lesni a sok helyen már feledésbe merült formákat, fogásokat, munkamódszereket. Nem tartható véletlennek, hogy a néprajzi értékek éppen az oktatásban kerülnek legeredményesebben felhasználásra. Az elmúlt évtizedekben fel számolódott a hagyományos népelet ere-

deti formája, közege és továbbadásának lehetőségei. A népi kultúra által kitermelt műveltségkincs azonban nem elhanyagolható az egész nemzet kultúrája szem-

Bár a nyolcvanas évek végére teljesen megszűnt a néprajzi értékek mozgalmoszerű felhasználása, a mozgalom utóhatásaként említhetjük, hogy bizonyos elemei bekerültek az oktatásba.

A kézművesség, a néphagyomány oktatásbeli felhasználása talán a mozgalom legnagyobb eredménye. Napjainkban nehezen találhatunk olyan általános iskolát, ahol ne foglalkoznának szövessel, nemezeléssel, agyagozással, csuhéfonással, bőrözéssel vagy más népi mesterséggel az oktatás keretén belül.

pontjából sem. Eredeti módon már nincs lehetőség közvetíteni ezeket az értékeket, ezért az oktatásnak kell felvállalnia a néprajz által feltárt jelenségek kiválogatását és átadását (*Tarján, 1994*).

Nehéz ez utóbbi mozgalomnak az előzményeit pontosan megállapítani. Talán a magyar népdal újbóli térhódítása mégiscsak a „Röpülj Páva!” népdalversenyeken kezdődött. Itt kezdtek el vállalkozó kedvű fiatalok eredeti népdalokat énekelni, nem feldolgozott muzsikával álltak a meglepett közönség és a zsűri elé.

„A Nomád Nemzedék története megmutatta, hogy a magyarság kulturális

gyökerei olyan erősek, hogy kedvezőtlen körülmények között is képesek új hajtást felszínre hozni. Ez a kultúra – bár ugyanúgy ki volt és ki van téve a civilizáció koptató hatásainak, mint bármely másik – olyan mértékben megőrződött, hogy életformát alakító hatást tudott gyakorolni a hetvenes-nyolcvanas évek fiatalságának egy fogékony részére. Új tartalmat tudott adni az »ünnep« és a »közösség« szónak – habár a kiteljesedésig nem jutott el. Igazi alternatívát kínált a hatalomba merevedett formák helyett: a saját lét, az önszerveződés, az önkifejezés szabadságát.” (Márcozi Imre)²¹

Összegzés

A tanulmány keretei nem tették lehetővé, hogy részletes társadalomrajzzal támaszszám alá azt a célt, hogy történeti generációkon keresztül mutassam be a hagyományörzés-ápolás hangsúlyváltásait. Kutatásom elején járok, ezért a téma feldolgozását leszűkítettem a népzene, a népdal és a néptánc területén megjelenő hagyományörzésre. Feladatom lesz még a társművészetek bekapcsolása ebbe a folyamatba.

A korszakolásnál a néphagyomány megjelenésének fontosabb változásaira koncentráltam, hiszen az egyes „generációk” a néphagyományoknak koronként más és más értékeit villantják fel. A téma tanulmányozása kapcsán arra figyeltem fel, hogy a hagyományhoz való viszony önmagában is ellentmondásos – a hagyományörzés és a hagyománytól való elszakadás tendenciái egyaránt jellemzik –, így a néphagyományoknak koronként más és más értékei kerülnek előtérbe, ezért is fontos a részletesebb társadalomrajz, amely meghatározza kutatásom jövőbeni feladatait.

Fontosnak tartom azt is jelezni, hogy ez a legfiatalabb generáció volt az, amely felnőtté érve fontos elődök, a Keszler Mária

(1987)²² megörökítette nagy „pionírok” után mégiscsak belevetelte a NAT-ba a táncot, a felsőoktatásba a népi hangszeres muzsikát. Művelődési házi – például a kecskeméti Szórakaténusz Játékházban végzett – sokoldalú tevékenység, úttörőházi gyerekmunka után – például Joób Árpád is a debreceni Csobolyó Együttes vezetőjeként kezdte –, a jeles csillebérci úttörő népművészeti szaktáborozást követően – itt Tímár Sándor, Sebő Ferenc, Halmos Béla vállaltak fontos szerepet – valóságos iskolaalapítókká váltak. Így lett az Óbudai Népzenei Iskola tanára ifj. Csoóri Sándor, Juhász Zoltán, a már emlegetett János András is. A Fóti Népművészeti Szakközépiskola szakmai vezetője Landgráf Katalin, az Esély Szakiskoláé Székely Éva. A Bihari Együttesből művészeti iskolává vált legendás Biharit Neuwierth Annamária jegyzi. Nyomukban az újfolklorizmus mint forma és tartalom a közoktatásba is bevonult. A NAT-hoz illeszkedő kísérleti tantervek sora jelent meg – jórészt közreműködésükkel – a 90-es években. S sorolhatnánk a példákat... Ők a következő nemzedék nevelői.

Jegyzetek

(1) Az ő kontextusában egyértelműen a még jóformán eleven folklór pedagógiai alkalmazása áll, a művelődéstörténet utóbb értelmezi ezt a „másodlagos hasznosítást” folklorizmusnak.

(2) Jelen dolgozatnak nem célja Kiss Áron teljes munkásságának értékelése

(3) A gödöllői művésztelep jellegét tekintve olyan szabadon szerveződött alkotóközösség, amelynek tagjait közös életszemlélet és esztétikai elvek kötik össze. Művészetük megújítását gyökeres életmódváltással alapozták meg, a nagyvárosból való kivonulás (szecesszió) a természettel és a vidéki néppel való békés és természetes együttélés biztosítékát jelentette. Legjellemzőbb sajátosságának mégis az „összművészeti” jelleg tekinthető (GELLÉR ÉS KESERŐ, 1987).

(4) Sajátságos, hogy e mozgalmaknak van kifejezetten folklorizmus-ellenes ága (például a futurizmus), de sok esetben éppenséggel eszmei tömegbázist lettek (a 19. század „ifjú Európájának” népiességéhez hasonlóan) az „elnyomott nép” kulturális erejére hivatkozva (például az orosz-szovjet Gorkij, volta-képpen Kodály és Bartók „plebejussága” is értelmezhető itt, később a magyar „népi írók” baloldala, a majdani Györfly-kollégisták).

(5) Sajátos, művelődéstörténetünkben nem egyedülálló ideológia: a kritikai ihletettségű elküldet a hagyományhoz mint „tisztá forráshoz” fordul vissza.

(6) A háború és a forradalmak utáni „parasztkultuszban” a forradalmak viharai után helyreállító, a „bűnös város” képét felerősítő hatalmi, akár ellenforradalmi hangok is megszólalnak, megannyi falusi, ifjúsági mozgalomnak, szervezetnek kifejezetten ez a politikai ideológiája is.

(7) Itt kell megemlíteni az úgynevezett bartóki modellt, amely az archaikus kultúrát, a népművészetet, valamint a népi erkölcsi tradíciókat tekinti tiszta forrásnak, amelyeket a magas kultúrával, a magas művészettel hoz szintézisbe, ami – amellett, hogy a mindenkori értékek múltban gyökerező mivoltát rögzíti – örök és tiszta forrásként táplálhatja a jövő nemzedékek kultúráját.

(8) A harmincas évek elején a népi írók a paraszt-ság gazdasági és politikai felszabadítását látták a legfontosabb aktuális társadalmi feladatnak. A népi írók számára a nép az egész nemzetet jelentette, nemcsak a parasztságot. A 'népi író' elnevezés Németh Lászlótól származik.

(9) <http://www.muharay.hu/img/file/ocseny.pdf>

(10) Magyar fővárosi hivatásos színpadi alkotó- és előadóművészek tömörülése 1938–39-ben, alkalmi előadás-sorozatokra. A korabeli színházi produkcióktól eltérő profilú, népköltészetre és népszokásokra, zene- és táncfolklórra alapozott feldolgozásokban részt vett Kodály Zoltán, Farkas Ferenc, Lajtha László, Veress Sándor, Bordy Bella, Szabó Iván és Csá-

nyi László. A vállalkozás szervező-vezetője Paulini Béla volt, a koreográfiákat Milloss Aurél készítette. A budapesti előadásokon kívül a Magyar Csupajáték Londonban is bemutatkozott, de tartós anyagi-szervezeti háttér hiányában rövidesen megszűnt (*Székelty*, 1994).

(11) Ugyan nem összehasonlítható a Csupajáték és a Muharay gondozásában elindult népi együttesek közötti párhuzam, de kérdés, hogy vajon van-e összefüggés a Csupajáték bemutatónak megszakadása és a Muharay féle együttes próbálkozásai között.

(12) 1926–28 között Muharay külföldre utazik, Francia- és Németországban él, és tanulmányozza az ottani színházi életet. <http://www.muharay.hu/index.php?menu=134>

(13) A *Magyar Értelmező Kéziszótár* szerint a 'regös' főnév a néprajzban a karácsony és újév tájékán ősi népszokás szerint házról házra járva regöséneket (énekes köszöntő) mondó jelmezes fiúk, legények csoportját jelenti; az irodalomtudományban középkori énekmondót értenek alatta. A 'regöl' szó a néprajzban a regösénekmondásnak felel meg, tárgyias tájszóként pedig annyit jelent: mondogat, híresztel valmit. A regös cserkészettel annyi az összefüggése, hogy ők is házról házra, faluról falura járva gyűjtötték, gyűjtik a néprajzi anyagot; viszont nincs meghatározva konkrétan az időpont, az év bármely idejében végezhetik kutatásaikat.

(14) <http://pedagog001.freeweb.hu/XVIXVII/3.htm>

(15) Az asztalossegéből lett cserkészvezető a tánc-házmozgalomból jól ismert zenekarvezető, András édesapja.

(16) 1919–44 közt mozgásművészeti iskolája volt Budapesten. Önálló csoportja Szentpál Táncsoport néven 1926-ban alakult meg.

(17) A politikai fordulat évében, 1949-ben megrendezett nagy nemzetközi ifjúsági seregszemle alkalmat adott a folklorizmusnak a NÉKOSZ-ban összesűrűsödött tartalmi népszerűsítésére, szó szerint popularizálására, egyben „szocialista tartalommal” való feltöltésére. Ennek szimbóluma volt – írja Trencsényi László (1990) az úttörőmozgalom korabeli művelődési törekvéseiről szóló írásában – a „zakatolás” néven elhíresült „tömegjáték” (a szót a „tömegdal” analógiájára képeztük, a tömegdalok világáról egyébként Tokaji András (1983) írt fontos könyvet. Kaposi Edit, a Soli Deo Gloria egyesületben nevelkedett néprajz szakos hallgató alkotta meg a párválasztó körjáték motívumaira, a játszhatóságig leegyszerűsített játék-elemekkel, a legenda szerint egy közismert cionista induló dallamára, Raics István szövegére („Hegyek között, völgyek között zakatol a vonat...”).

(18) 1952–55 között volt Molnár István a SZOT Művészegyüttes koreográfusa.

(19) Az '50-es évek végétől a '60-as évek közepéig Molnár István számos nemzeti zenemű táncos interpretációját dolgozta ki (Liszt-rapszódia, Kodály: *Galántai táncok*, *Marosszéki táncok*, Bartók: *Allegro barbaro*, *Magyar képek*)

(20) Ezek a kis csoportok a helyi hagyományokban még járatos idősebb korosztály mellett a fiatalok egy részét is mozgósítani tudták, s így országsszerte fellobbant az érdeklődés a helyi hagyományok iránt.

(21) A „nomád nemzedék” elnevezés a táncművészet mozgalom és a hozzá kapcsolódó kézműves-mozgalom, a

Fiatalok Népművészeti Studiója munkásságára vonatkozóan Bodor Ferencnek, a mozgalom krónikásának találó kifejezése. A mozgalom ideológiájában az „alternatívitás” gondolata többretekű, nem csupán a nemzeti kérdést elfojtó politikai környezethez viszonyult, de valóságos posztmodernitásával az amerikai hippy-mozgalmak alternatív kivonulásának is rokona.

(22) E munka illesztette méltó helyére Kaposi Edit munkásságát, nemkülönben Salamon Ferencné és Karczagi Gyuláné fontos kísérleteit Martonvásárott, Székesfehérváron, illetve Erzsébetvárosban.

Irodalomjegyzék

Andrásfalvy Bertalan (1977): A népművészet helyes szemlélete. In: Zelnik József (szerk.): *Régi és új formák*. Népművelési Intézet, Budapest.

Bartók Béla (...): Magyar népzene és új magyar zene.

...

Bartók Béla (1966): A parasztzene hatása az újabb műzenére. In: *Bartók Béla összegyűjtött írásai*. Budapest. 672–684.

Berlász Melinda (1998, szerk.): *Vass Lajos emlékezete*. Püski Kiadó, Budapest.

Darvas József (1939): Főtről indul el hódító útjára a népi színházi új mozgalma. *Kis Újság*, november 7.

Demény István Pál, Gazda Klára, Keszeg Vilmos, Pozsony Ferenc és Tánczos Vilmos (2008): *Magyar népi kultúra*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

Dienes Gedeon és Fuchs Lívia (1985, szerk.): *A színpadi tánc története Magyarországon*. Múzsák, Budapest.

Fuchs Lívia (2007): *Száz év tánc. Bevezetés a táncművészet XX. századi történetébe*. L'Harmattan Kiadó.

Gellér Katalin és Keserü Katalin (1987): *A gödöllői művésztelep*. Budapest.

Gombos András (é. n.): *Hagyományörző mozgalom és együttesek Magyarországon*. <http://www.muharay.hu/index.php?menu=133>

Gyórfy István (1939): *A néphagyomány és a nemzeti művelődés*. Budapest.

Jánosi Sándor (1990): Regöscserkészlet – néptáncmozgalom. Részletek Jánosi Sándor, egykori regöscserkészlet-vezető emlékeiből. *Népművelés/Színkép*, január.

Kenyeres Ágnes (1986, főszerk.): *Kulturális kisenciklopédia*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

Keszler Mária (1987): *Térességet nekünk is...* Kísérletek a magyar táncpedagógiában. *Magyar Pedagógia*, 2. sz.

Kiss Áron és Öreg János (1876): *Nevelés és oktatás-tan*. Budapest.

Kodály Zoltán (1974a): *Visszatekintés*. I–III. Zeneműkiadó, Budapest.

Kodály Zoltán (1974b): A magyar karének útja. In: uő: *Visszatekintés*. I. Zeneműkiadó, Budapest.

Kodály Zoltán (1974c): Magyar témák a külföldi zenében. In: uő: *Visszatekintés*. II. Zeneműkiadó, Budapest.

Kodály Zoltán (1974e): Magyarság a zenében. In: uő: *Visszatekintés*. II. Zeneműkiadó, Budapest.

Kövágó Zsuzsa és Kövágó Sarolta (2001): *A magyar amatőr néptáncmozgalom története. I. A millenniumtól az 1948. évi Centenárium fesztiválig*. Kézirat.

Maác László (1989): Néptánc a színpadon. In: *A színház története Magyarországon*. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest.

Martin György (1980): *A magyar néptánc kutatás és néptáncmozgalom kapcsolatának történetéről...*

Molnár István (1947): Magyar táncművészet. *Magyar Élet*, 6. sz.

Papp István (2002): A Nékosz legendája és valósága. *Rubicon*, 13.

Pataki Ferenc (1998): Tűnődés a NÉKOSZ öröksége felett. *Új Pedagógiai Szemle*, 6. sz. 73–81.

Pataki Ferenc (2005): *A NÉKOSZ legenda*. Osiris Kiadó, Budapest.

Pukánszky Béla (2005): Kodály Zoltán zenepedagógiai munkásságának életreform motívumai. In: Németh András, Mikonya György és Skiera, E. (szerk.): *Életreform és reformpedagógia – Nemzetközi törekvések magyar recepciója*. Gondolat Kiadó, Budapest. 192–213.

Székely György (1994, főszerk.): *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Tarján Gábor (1994): A civilizáció nomádjai. *Ökotáj*, 9. sz.

Tasi József (1981): „Népművészeti tanár úr”. *Tiszatáj*, 10. 17. sz.

Tokaji András (1983): Mozgalom és hivatal. Tömegdal Magyarországon 1945–1956. Zeneműkiadó, Budapest.

Trencsényi László (1990): Páva mókusok közt. *Népművelés/Színkép*, 2. sz.

Tudós tanárok – tanár tudósok. Kiss Áron. (2002) Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.

Vályi Rózsi (1969): *A táncművészet története.* Zeneműkiadó, Budapest.

Vikár László (1990): Utószó a Röpülj pávához. *Kortárs*, 9. sz. 1458–1462.

Vitányi Iván (2002): Muharay Elemér élete és művei. *Magyar Szemle*, új folyam, 11. 1–2. sz.

Várszeginé Gáncs Erzsébet

Vitári Zsolt

A Hitlerjugend és Délkelet-Európa

Vitári Zsolt

A Hitlerjugend és Délkelet-Európa

Vitári Zsolt munkája a Hitlerjugend „külpolitikájáról” szól, ennek változásait követi nyomon a kezdetektől – tehát az 1933 előtti időszakra is kitérve – egészen a második világháború végéig. Választ keres többek között arra, hogy milyen előzményekre támaszkodhatott a Hitlerjugend e tevékenysége során, milyen szellemiség és koncepció húzódott a háttérben, kik voltak a Hitlerjugend fő partnerei Közép- és Délkelet-Európában, melyek voltak azok a területek, amelyekkel elsősorban kapcsolatot ápolt a szervezet, e kapcsolatoknak milyen keretei és formái alakultak ki, és milyen viszonyrendszer volt közte és a helyi ifjúsági szervezetek között. E kapcsolatok gyakorlati működését a leg részletesebben és legsokoldalúbban Magyarország viszonylatában mutatja be.

460 oldal, B/5, keménytáblás
ISBN 978 963 693 408 8
4500 Ft

Megjelenés: május vége (Ünnepi Könyvhét)